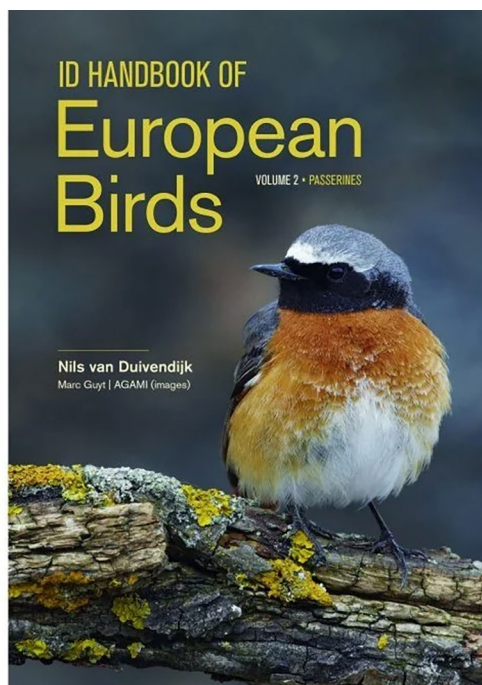

Nils van Duivendijk. 2024. ID Handbook of European Birds. Vol. 1–2. Princeton University Press. ISBN 978-0691-25357-2.

Tadeusz Stawarczyk

Muzeum Przyrodnicze UW, Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław; tadeusz.stawarczyk@uwr.edu.pl

Przy nawale publikacji ornitologicznych na rynku wydawniczym poświęconych rozpoznawaniu ptaków trudno sobie wyobrazić coś nowatorskiego i lepszego od poprzednich przewodników. A jednak taki jest właśnie „ID Handbook of European Birds” – książka, w której znajdziemy odpowiedzi na rozliczne pytania dotyczące odróżniania podobnych do siebie gatunków ptaków. Jej autorem jest Nils van Duivendijk – niderlandzki ekspert od identyfikacji ptaków. Bardziej zaawansowani obserwatorzy ptaków znają zapewne poprzednią książkę tego autora pt. „Advanced Bird ID Handbook: the Western Palearctic”, wydaną w roku 2011. Ta bardzo użyteczna pozycja była jednak pozbawiona ilustracji, cała wiedza w niej zwarta miała charakter opisowy i została podana w bardzo skondensowanej i lakonicznej formie, wskazując najważniejsze cechy różnych szat ponad 570 gatunków. Korzystanie z niej w celu wizualizacji jak dana cecha w rzeczywistości wygląda, wymagało jednak posiadania sporej wiedzy zdobytej z innych źródeł. Nowe dzieło tego samego autora różni się diametralnie od jej pierwszej wersji. To co

w poprzedniej książce wymagało dużej dozy wyobraźni, obecnie jest podane w bardzo szczegółowy i przystępny sposób na fotografiach. Ambicją autora było przedstawienie wszystkich szat każdego gatunku z uwzględnieniem wieku, płci i często stadiów pierzenia ptaka, a w niektórych przypadkach także podgatunków. By tego dokonać autor zebrał imponującą kolekcję ponad 5 500 fotografii ptaków. Ich dobór jest całkowicie podporządkowany ukazaniu cech diagnostycznych, dlatego ptaki są wyizolowane z naturalnego tła i przedstawione w optymalnej pozycji, która najlepiej przedstawia dane cechy. Jak pisze autor we wstępie, skompletowanie wszystkich niezbędnych ujęć poszczególnych gatunków zajęło aż 6 lat. Bowiem mimo że fotografowanie ptaków jest obecnie powszechne i bazy fotograficzne zawierają miliony zdjęć, to aż 2 000 fotografii wykonano na zamówienie specjalnie do tej książki.

Książka składa się z dwóch tomów (ponad 1 000 stron), przy czym wróblowe są omówione w drugim tomie, a wszystkie pozostałe grupy ptaków w pierwszym. Każdy gatunek jest przedstawiony zwykle na jednej, dwóch czy trzech stronach, ale niektóre omówiono aż na sześciu, jak np. w przypadku mysołowa *Buteo buteo*. Każda fotografia dotyczy konkretnej szaty, obok której znajduje się tekst opisujący najważniejsze cechy każdej z nich, uzupełnione o informację o miesiącu, w którym wykonano dane zdjęcie. Ogólna charakterystyka gatunku jest ograniczona do wymiarów ptaka i krótkiej informacji o zasięgu występowania. Brak tu mapek i jakichkolwiek opisów wokalizacji. Opisy szat są bardzo precyzyjne i dotyczą konkretnych cech wskazanych strzałkami na fotografiach. Szczególnie cenne jest przedstawienie ptaków w szatach przejściowych, które za reguły są pomijane w przewodnikach. Bardzo poglądowe są też zdjęcia pokazujące w powiększeniu pewne partie upierzenia (np. wzory na głowach, strukturę i ubarwienie skrzydeł czy ogona), które mogą być pomocne przy identyfikacji pewnych grup gatunków. Uwzględniono zmienność wielu taksonów, a szczególnie cenne są dobrze opracowane cechy pliszek żółtych *Motacilla flava* i siwych *M. alba*, z całą gamą podgatunków i prezentacją osobników w różnym wieku i płci, które są najczęściej pomijane w przewodnikach. Cenne są również prezentacje mieszańców sprawiających problemy identyfikacyjne, np. pomiędzy trznadlem *Emberiza citrinella* i trznadlem białogłowym *E. leucocephalos*, czy między modraszką *Cyanistes caeruleus* i sikorą lazurową *C. cyanus*.

W książce przedstawiono 733 gatunki występujące w Europie w nieco okrojonych granicach, gdyż pominięto m.in. Wyspy Kanaryjskie, Azory, Maderę, a także kraje kaukaskie i znaczną część Rosji na zachód od Uralu. Uwzględniono gatunki stwierdzone na rozważanym w książce obszarze co najmniej 5 razy, z kilkunastoma wyjątkami dotyczącymi bardzo podobnych gatunków sprawiających problemy identyfikacyjne. Zaprezentowano także grupę gatunków egzotycznych, wsiedlonych w Europie, które rozwinęły na naszym kontynencie lokalne osiadłe populacje lęgowe. Omówienia grup gatunków są czasem poprzedzone rozdziałem omawiającym specyfikę danej grupy, ze wskazaniem, na jakie cechy lub partie upierzenia należy zwracać uwagę.

Według deklaracji autora w książce zastosowano taksonomię według International Ornithological Community (IOC). W nielicznych przypadkach autor wyjaśnia kontrowersje taksonomiczne dotyczące niektórych taksonów, ale w innych nie jest jasne dlaczego dokonano odstępstw od nomenklatury IOC, nawet jeśli nazewnictwo jest utrwalone od kilku lat. Na przykład orzełek dalej należy do rodzaju *Aquila* zamiast *Hieraetus*, a dzięcioł średni *Dendrocytes medius* i dzięciołek *Dryobates minor* są w rodzaju *Dendrocytes*. Zgodnie ze współczesnymi poglądami różne gatunki mew są pogrupowane w różnych rodzajach, tymczasem mewa karaibska *Leucophaeus atricilla* i mewa prieriowa *L. pipixcan* dalej należą do rodzaju *Larus*, zaś mewa syberyjska *Larus heuglini* jest wydzie-

lona w osobny gatunek, choć nie jest to powszechnie przyjęte. Z drugiej strony cenne jest uwzględnienie bardzo niedawno wydzielonych gatunków, takich jak skowrończyk kaspijski *A. heinei*, świergotek bagienny *Anthus rubescens*, świergotek syberyjski *A. japonicus*, muchołówka atlasowa *Ficedula speculigera*, czy muchołówka śródziemnomorska *Muscicapa tyrrenica*, których rozpoznawanie nie było omawiane we wcześniejszych przewodnikach. W przypadku zięby *Fringilla coelebs* wyróżniono w randze gatunku formę *F. africana africana*, chociaż według aktualnych podglądów IOC, takson taki nie jest wyróżniany i forma *africana* jest podgatunkiem zięby zielonogrzbietej *F. spodiogenys*.

Edytorsko książka prezentuje się znakomicie i generalnie kolorystyka zdjęć jest poprawna, choć na pojedynczych fotografiach, zwłaszcza na jasnych partiach upierzenia, przebija barwa niebieska. W moim egzemplarzu jest szereg takich przykładów, jak np. młoda kania ruda *Milvus milvus* z niebieskim grzbietem.

Niewątpliwie książka ta stanie się nowym standardem w dziedzinie rozpoznawania ptaków. Jest ona przeznaczona dla każdego czytelnika, który chce pogłębić swoją wiedzę o rozpoznawaniu ptaków, gdyż omawia zarówno gatunki pospolite, jak i te rzadsze. Ogrom wiedzy zaprezentowany przez autora jest imponujący i trochę też przytłaczający, gdyż trudno spamiętać wszystkie szczegóły, ale przecież nie jest to książka do czytania od deski do deski, a raczej do sięgania do niej w miarę potrzeby. Myślę, że lektura opisów poszczególnych gatunków rozwieje zdecydowaną większość wątpliwości dotyczących rozróżniania podobnych gatunków. Choć znalazłbym kilka drobnych przykładów, w przypadku których można byłoby dodać jedno czy dwa zdjęcia by lepiej zaprezentować cechy. Szkoda, że srokosz stepowy *Lanius excubitor homeyeri*, podgatunek spotykany w naszym kraju i sprawiający trudności identyfikacyjne, jest pokazany tylko na jednym zdjęciu, które prezentuje jedynie wygląd białego paska skrzydłowego, a brak jest zdjęcia diagnostycznego ogona.

Każdy obserwator ptaków powinien mieć tę książkę w swojej bibliotece i przypuszczam, że będzie do niej sięgał częściej niż do innych książek.